

Pwyllgor	Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
Teitl yr Adroddiad	Ail-Strwythuro Canolfannau Iaith
Dyddiad y cyfarfod	24 Ionawr 2019
Swyddog Perthnasol	Garem Jackson, Pennaeth Addysg
Aelod Cabinet Perthnasol	Cynghorydd Gareth Thomas

1. CEFNDIR

- 1.1 Yn hanesyddol, cyllidwyd y Canolfannau Iaith drwy grant gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg, gyda'r Cyngor yn darparu arian cyfatebol. Pan ddi-ddymwyd Bwrdd yr Iaith Gymraeg, cyllidwyd y Canolfannau Iaith yn yr un modd drwy Grant y Gymraeg mewn Addysg (Llywodraeth Cymru) gyda'r Cyngor yn parhau i ddarparu arian cyfatebol.
- 1.2 Yn 2015, bu i Lywodraeth Cymru ddod â 11 o grantiau addysg yn un o dan y pennawd Grant Gwella Addysg (GGA). (Roedd hyn yn cynnwys Grant y Gymraeg mewn Addysg (GGA).) Bellach mae Llywodraeth Cymru yn ariannu'r GGA drwy'r consortiwm rhanbarthol (GwE), gyda phob Cyngor yn cyfrannu arian cyfatebol i'r rhanbarth cyn i'r GGA gael ei drosglwyddo o'r consortiwm rhanbarthol yn ôl i'r Cynghorau.

2. CYD-DESTUN

- 2.1 Yn 2018/19, bu toriad o 10% yn y Grant Gwella Addysg gan Lywodraeth Cymru. Golyga hynny ddiffyg o £61,000 yng nghyllideb y Canolfannau Iaith yng Ngwynedd o 2018/19 ymlaen. Eleni, llwyddwyd i bontio'r diffyg hwn, er bod toriadau wedi bod i benawdau eraill o fewn y GGA, megis y Cyfnod Sylfaen.
- 2.2 Ar gyfer 2019/20, derbyniwyd newyddion gwell na'r disgwyl gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y Grant Gwella Addysg. h.y. derbyniwyd cadarnhad o setliad niwtral i'r GGA yn 2019/20. Fodd bynnag, yn sgil chwyddiant i gyflogau a phensiynau, golyga hynny ddiffyg pellach yn y gyllideb o oddeutu £35,000 o Medi 2019 ymlaen. (Nid yw Bwrdd Rheoli a Chyd-Bwyllgor GwE ychwaith wedi cyfarfod eto i gytuno ar yr union ddyraniad i benawdau'r GGA ar gyfer 2019/20.) Ar yr un pryd, mae Bwrdd Rheoli GwE hefyd wedi penderfynu cynnal adolygiad rhanbarthol o bennawd Y Gymraeg yn y GGA.

3. SEFYLLFA GYFREDOL

- 3.1 Mae strwythur staffio presennol y Canolfannau Iaith fel a ganlyn:

Canolfan Iaith	Strwythur Staffio	Niferoedd
Dolgellau	Arweinydd Cymhorthydd	8
Llangybi	Arweinydd Athrawes	16
Maesincla	Arweinydd Athrawes	16
Penrhyndeudraeth	Arweinydd Athrawes	16
Uwchradd Eifionydd	Arweinydd Athrawes	16

3.2 Mae patrwm niferoedd dysgwyr sydd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith Cynradd dros y 5 mlynedd diwethaf fel a ganlyn:

Niferoedd disgyblion Canolfannau Iaith Cynradd Gwynedd fesul tymor 2013 – 2018					
TYMOR	Dolgellau	Llangybi	Maesincla	Penrhyn	Cyfanswm
CAPASITI	8	16	16	16	
Gwanwyn 2013	6	7	13	11	37
Haf 2013	8	7	13	15	43
Hydref 2013	9	13	15	13	50
Cyfanswm 2013	23	27	41	39	130
Gwanwyn 2014	8	8	14	15	45
Haf 2014	26*	4*	16	10**	64
Hydref 2014	8	10	14	14	46
Cyfanswm 2014	42	22	44	47	155
Gwanwyn 2015	8	11*	11	14	44
Haf 2015	9	4*	15	15*	43
Hydref 2015	7	12	9	17	45
Cyfanswm 2015	24	27	35	46	132
Gwanwyn 2016	8	10	13	16	47
Haf 2016	11	6	16	19	52
Hydref 2016	9	14	16	18	56
Cyfanswm 2016	27	30	45	53	155
Gwanwyn 2017	10	13	13	15	51
Haf 2017	7**	10	17	17	51
Hydref 2017	8	13	17	16	54
Cyfanswm 2017	25	36	47	48	156
Gwanwyn 2018	6 + 1*	14	15	11	47
Haf 2018	5 ** / 7 *	8	16	14	45
Cyfanswm 2018					

4. CAMAU CYCHWYNNOL

- 4.1 Yn sgil y diffyg yn y gyllideb o 2019/20 ymlaen ar gyfer y Canolfannau Iaith, cynhaliwyd cyfarfod gyda'r staff ar 10 Medi 2019 er mwyn eu hysbysu o sefyllfa gyllidol y Canolfannau Iaith o 2019/20 ymlaen. Yn ystod y cyfarfod, gwahoddwyd y staff i ddod ynghyd i ystyried ym mha fodd y gellir ail-strwythuro'r gwasanaeth i'r dyfodol i gyfarch y diffyg yn y gyllideb.
- 4.2 Yn dilyn y cyfarfod hwn, fe'n hysbyswyd nad oedd staff y Canolfannau Iaith yn awyddus i greu opsiynau eu hunain ar gyfer strwythur y gwasanaeth i'r dyfodol. Yn hytrach, eu dymuniad oedd i'r Adran Addysg ystyried a chreu'r opsiynau, gyda chyfle iddynt hwy fynegi barn a chyflwyno sylwadau ar yr opsiynau hynny.
- 4.3 Ar 24 Hydref 2018, cynhaliwyd cyfarfod rhwng yr Adran Addysg, Adnoddau Dynol, staff y Canolfannau Iaith, (ynghyd â'u cynrychiolwyr Undeb) i gyflwyno opsiynau er ystyriaeth ganddynt.

5. OPSIYNAU

- 5.1 Fel sail ar gyfer yr opsiynau i ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith i'r dyfodol, lluniodd yr Adran Addysg y meini prawf canlynol:

	EGWYDDORION	
1.	Nad yw'r ail-strwythuro yn cael effaith ar argaeledd y ddarpariaeth i hwyrddyfodiaid (h.y. Bod yr un nifer neu fwy o ddysgwyr yn cael mynediad at y gwasanaeth)	✓
2.	Isafswm lefel staffio o 2 FTE ymhob Canolfan Iaith	✓

- 5.2 Nodir hefyd nad yw unrhyw un o'r opsiynau isod yn cynnwys unrhyw newid i'r ddarpariaeth ôl-ofal, ac y rhoddir ystyriaeth i'r ôl-ofal wrth symud ymlaen gydag opsiwn ffafriedig i'r dyfodol.

Opsiwn 1

- Cau un Canolfan Iaith Gynradd
- Cynyddu capasiti pob Canolfan Iaith i dderbyn 19 o ddysgwyr
- Strwythur staffio o Arweinydd ac Athrawes ymhob Canolfan Iaith

Opsiwn 2

- Pob Canolfan Iaith yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.
- Strwythur staffio o Arweinydd a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith

Opsiwn 3

- Pob Canolfan yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.

- Un Arweinydd ar gyfer yr holl Ganolfannau Iaith Cynradd, strwythur o Athro a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith (ble na lleolir yr Arweinydd).
- Strwythur staffio o Arweinydd a Chymhorthydd yn y Ganolfan Iaith Uwchradd.

Opsiwn 4

- Pob Canolfan yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.
- Un Arweinydd ar gyfer yr holl Ganolfannau Iaith Cynradd ac Uwchradd, gyda strwythur o Athro a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith (ble na lleolir yr Arweinydd).

6. SYLWADAU'R YMGYNGHORIAD

6.1 Dilynwyd proses Adnoddau Dynol ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith, gan felly ymgynghori gyda'r staff a'r Undebau ar opsiynau ar gyfer strwythuro'r gwasanaeth i'r dyfodol.

6.2 Dyma grynodedeb o sylwadau'r Undebau:

UCAC

Sylwadau cyffredinol:

Cadw lefel staffio yn 2 athro

Rhaid i'r athrawon fod yn:

- arbenigol ar gyfer 'trochi iaith' yn effeithiol
- brwdfrydig ac uchelgeisiol
- yn meddu ar iaith lafar o ansawdd
- gallu cynllunio gwersi byrlymus sydd wedi eu strwythuro'n ofalus i gyd-fynd â'r cwrs
- gallu adnabod ac ymateb i anghenion dysgwyr (ADY, problemau emosiynol ac ymddygiad)
- hyfforddiant a chynhaliaeth i athrawon a chymorthyddion ysgolion
- hyddysg o'r datblygiadau diweddaraf ym myd addysg
- gallu arwain canolfan yn absenoldeb y naill neu'r llall

Lleoliad y Canolfannau: Cyfle cyfartal – sicrhau bod pob ysgol o fewn cyrraedd rhesymol i Ganolfan Iaith.

Dyma grynodedeb o brif sylwadau UCAC ar yr opsiynau unigol:

Opsiwn 1

CRYFDER	GWENDID
<ul style="list-style-type: none"> • 2 athro arbenigol • Llwyddiant y cwrs a'r gwasanaeth yn cael ei sicrhau 	<ul style="list-style-type: none"> • Canolfan Ch yn cau yn cael effaith ar yr ardal (ble lleolir y ganolfan). • Taith gynyddol o ran ysgolion i'r Ganolfan Iaith agosaf

<ul style="list-style-type: none"> • Canolfan yn parhau ymhob ardal o Wynedd 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 ardal heb Ganolfan Iaith • Colli swyddi athrawon arbenigol
---	---

Opsiwn 2

CRYFDER	GWENDID
<ul style="list-style-type: none"> • Lleoliad y Canolfannau – 1 ymhob ardal 	<ul style="list-style-type: none"> • Colli swyddi athrawon arbenigol • Cynyddu cymhareb athro : disgybl • Absenoldeb yr arweinydd yn creu anhrefn: <ul style="list-style-type: none"> - strwythur y cwrs - cyfrifoldeb am y dysgwr - cludiant - rhieni • Ni all athro llanw gamu i mewn yn ddieithr • Colli cyfleoedd i rannu arfer dda • Gwanhau'r gynhaliaeth i ddysgwyr unigol • Strategaeth ôl-ofal ddim mor effeithiol

Opsiwn 3

Yn ychwanegol i'r sylwadau ar gyfer Opsiwn 2:

CRYFDER	GWENDID
	<ul style="list-style-type: none"> • Canolfan A (Canolfan yr Arweinydd) yn aneffeithiol yn sgil y cyfrifoldeb am yr holl Ganolfannau Iaith.

Opsiwn 4

Yn ychwanegol i'r sylwadau ar gyfer Opsiwn 2 a 3:

CRYFDER	GWENDID
	<ul style="list-style-type: none"> • Canolfan A (Canolfan yr Arweinydd) yn aneffeithiol yn sgil y cyfrifoldeb am yr holl Ganolfannau cynradd ac uwchradd. • 1 Arweinydd yn gyfrifol am y cynradd a'r uwchradd heb ddealltwriaeth o un sector

6.3 NEU

Dyma grynodedb o brif sylwadau undeb NEU:

- Hanfodol osgoi teithio gormodol i ddisgyblion ac ni ellir cadw'r egwyddor bwysig hon pe byddai un o'r canolfannau'n cau. (Gwrthwynebu Opsiwn 1).
- Absenoldeb yr arweinydd yn creu anhrefn heb ail athro o safbwynt strwythur y cwrs.
- Ni all athro llanw gamu i mewn yn 'ddieithr'.
- Gwrthwynebu unrhyw weithredu ar y cynnydd mewn costau o £35,000 hyd nes y bydd eglurder sicr o'r angen i wneud hynny.

Yn ychwanegol, gofynnodd undeb NEU:

- Sut mae ail-strwythuro yn clymu efo amcanion strategol y Cyngor i hyrwyddo'r Gymraeg a'r polisi iaith?
- Pa drafodaethau a gynhaliwyd gyda phenaethiaid cynradd ac uwchradd?

6.4 Canolfan Iaith Dolgellau

Derbyniwyd sylwadau gan Arweinydd a Chymhorthydd Canolfan Iaith Dolgellau fel rhan o'r ymgynghoriad.

Dyma grynodedb o'u prif sylwadau ar Opsiwn 2 – Arweinydd a Chymhorthydd:

- Mae Canolfan Iaith Dolgellau wedi bod yn gweithredu Opsiwn 2, sef athrawes a chymhorthydd ers 2002.
- Mae'r Ganolfan yn llawn gyda 100% o'r capasiti wedi ei lenwi bob tymor, ac ar adegau gyda mwy na'r capasiti o blant (hyd at 10).
- Cyflawnir gofynion y cwrs efo Athrawes a Chymhorthydd. Mae'r ddarpariaeth yn gost effeithiol ac yn rhatach na'r opsiynau eraill sydd o dan ystyriaeth.
- Yr Athrawes sydd yn cyflwyno'r gwaith dysgu'r iaith a'r Cymhorthydd sydd yn cefnogi'r dysgu. Mae cydweithio yn y dosbarth.
- Mae Canolfan Iaith Dolgarrog yn gweithio fel 'Arweinydd ac uwch Gymhorthydd', ac yn derbyn hyd at 12 o blant.

6.5 Sylwadau Rhan-ddeiliaid, Mudiadau ac Unigolion

Fel y nodwyd eisoes, dilynwyd proses Adnoddau Dynol ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau iaith, gan felly ymgynghori gyda'r staff a'r Undebau ar opsiynau ar gyfer strwythuro'r gwasanaeth i'r dyfodol.

Er hynny, bu i'r Adran Addysg friffio rhan-ddeiliaid allweddol yn ystod y cyfnod ymgynghori, gan gynnwys:

- Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
- Fforwm Cyllid Ysgolion
- Fforwm Undebau
- Grŵp Ymgynghorol Dalgylchol Cynradd ac Arbennig
- Grŵp Cynllunio Strategol Uwchradd

Derbyniwyd sylwadau hefyd gan fudiadau ac unigolion, gan gynnwys:

- Cymdeithas yr Iaith Gymraeg
- Cylch yr Iaith
- Popeth Gymraeg
- CYDAG
- RHAG

- Unigolion

Mae themâu'r sylwadau a dderbyniwyd gan fudiadau ac unigolion yn cynnwys:

- Gwrthwynebu unrhyw newid
- Ansawdd (angen am 2 athro)
- Newid demograffeg

7. YSTYRIAETHAU ERAILL

- 7.1 Gwyddwn fod Bwrdd Rheoli GwE hefyd wedi penderfynu cynnal adolygiad rhanbarthol o bennawd Y Gymraeg yn y GGA.
- 7.2 At hyn, gwyddwn eisoes mai setliad niwtral sydd i'r Grant Gwella Addysg ar gyfer 2019/20, ond yn sgil chwyddiant, mae hynny'n cyfateb i doriad o 5% mewn gwirionedd. Petai setliad niwtral eto yn 2020/21, byddai'n golygu toriad pellach o 5% i'r gyllideb.
- 7.3 Yn sgil llwyddiant cais cyfalaf i gael Canolfan Iaith ychwanegol i Fangor, bydd angen canfod ffynhonnell refeniw i staffio'r Ganolfan Iaith hon, pan ddaw i fodolaeth.

8. ARGYMHELLION

Gofynnir i'r aelodau:

- fynegi barn ar yr opsiynau ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith, ynghyd â'r sylwadau a gyflwynwyd fel rhan o'r ymgynghoriad.